

ביאורים

אתמול למדנו על שלושה סוגי מדרשים המופיעים בדברי חז"ל. הסוג הרביעי הוא מדרש שגם כלפי חוץ אין בו פשט ואי אפשר להבין את כוונתו. במדרש כזה יש להעמיק כדי להבין מה כוונת חז"ל בדברי המדרש. ריה"ל מביא לדוגמה את המאמר "שבעה דברים קדמו לעולם", האם ייתכן שמשוהו באמת היה קודם שנברא העולם? אלא ודאי שיש בכוונת חז"ל לומר רעיון בעל תוכן. בשונה מהמשלים שאפשר להבין את הפשט החיצוני של הדברים, בסוג זה של מדרש אין לדברים כלל הבנה אלא אם נראה את העומק שבהם. לאחר שריה"ל נותן לנו הדרכה מפורטת ומעשית כיצד עלינו ללמוד את דברי חז"ל הוא מוסיף נקודה חשובה נוספת. כאשר אנחנו בכל זאת פוגשים במדרש שאנחנו לא מצליחים למצוא לו הסבר ברור ומניח את הדעת, שלא נטעה לחשוב חלילה שמצאנו פגם בדברי חז"ל הקדושים. אלא פשוט איננו מבינים את דבריהם, כפי שלימדו אותנו חכמים "כי לא דבר ריק הוא מכס [דברים לב, מז], ואם ריק-מכס!" [בראשית רבה א, יד]. לצורך כך ריה"ל פורס בפנינו את האופי של הגמרא ואת האופן שבו נכתבה. התלמידים שמעו את רבותיהם דורשים בהלכות ובאגדות בבית המדרש ובגלל זהירותם הרבה בדברי הרב העתיקו את דבריו במדויק. לכן אם הרב קפץ לנושא אחר באמצע הדברים העתיקו גם את דבריו בנושא זה, ואנו איננו מבינים את ההקשר. כך העתיקו התלמידים דברים שאף הם עצמם לא הבינו, ולכן אלינו הגיעו הדברים באופן לא מובן מספיק. לכן אומר ריה"ל שאם נמצא בדבריהם משהו הסותר את ההיגיון ואת השכל הישר אין לנהוג על פיו, כי מסיבה כלשהי איננו מבינים את כוונתם. אמנם כל זה הוא דווקא בדברי אגדה, בהלכה אין לזוז מדבריהם גם אם הם נראים לנו תמוהים.

הרחבות

ישראל קדמו לעולם

שבעה דברים נבראו קדם לעולם. ה'קול יהודה' מעיר שמדרש זה מופיע בדברי חז"ל בארבעה מקומות, אלא שבשלושה מהם מוזכרים רק שישה דברים ללא ישראל. ריה"ל בחר דווקא במדרש זה [בראשית רבה א, ה] מפני שהוא מדגיש ביותר את סגולת ישראל.

מאמרים שקשה להסבירם

שיש בתלמוד דברים שאיננו יכול לספק אותם לגביהם. הרמב"ם אומר שאם אדם רואה שחכמים חלקו בענייני מדע וטבע, יחיד מול רבים, ודברי היחיד נראים כסותרים את השכל הישר, אין ללכת אחר היחיד. זאת משום שלוש סיבות: א. ייתכן ולא הבין את דבריו כראוי. ב. אולי יש רמז בדבריו ואיננו יודעים מהו. ג. שמא אמר את דבריו דווקא לגבי מעשה שבא לפניו, ולא היה אומר כך לכל אחד [אגרת לחכמי מונטפסליר. ועיין עוד בדברי החבר לעיל ג, טז].

מסורת בענייני אמונה

במה שאינו במתור ובאסור. רבנו בחיי כותב שבענייני אגדה אין הכרעה ופסיקה כדעה אחת, לכן כל אחד יכול לחדש ולפרש על-פי דעתו [הקדמה לחובות הלבבות]. הרב קוק חולק על שיטה זו ומביא ראיה מהירושלמי האומר כי "דבר ה' זו אגדה", מכאן נלמד שיש מסורת והכרעה אף בדברי אגדה [אגרות רי"ה א קג; שב]. הרב דסלר מעיר שאם אדם לומד מדרש חז"ל בעל הדרכה נפשית שהוא אינו מתחבר אליו כי אינו במדרגה זו, אינו מוכרח לנהוג כעת על פי הדרכת חז"ל זו [מכתב מאליהו ד עמוד 354-353].

שאלות לדין

בנוסחאות התלמוד שבידינו במקום צדיקים קדמו לעולם, כתוב שהתשובה קדמה לעולם. לאור דברי ריה"ל, מהי משמעות הדבר? מדוע כמעט לא מוזכר בתורה עניין גן עדן?

רמזים ליסודות
באמונה

וימהן הנראות תמוהות ותתבאר פונתן במעט עיון, כגון אמרם: "שבעה דברים נבראו קדם לעולם, גן עדן ותורה וצדיקים וישראל וכסא הכבוד וירושלים ומשיח בן דוד", בדומה למאמר החכמים: סוף מעשה במחשבה תחלה, וכאשר היתה פונת החכמה בבריאת העולם התורה, אשר היא עצם החכמה, ונושאייה הם הצדיקים, וביניהם שורה פסא הכבוד, והצדיקים באמת לא יהיו אלא מסגלה, והם ישראל, ואין מתאים להם אלא המיוחד שבמקומות, והיא ירושלים, ולא ינהלם אלא הנכבד שבבני אדם, והוא משיח בן דוד, ואחריתם והליכתם לגן עדן, חייב שינחו אלה נבראים בכח קדם לעולם. ומן הנראות תמוהות גם כן, מה שזכר מ"עשרה דברים נבראו בין השמשות, פי הארץ ופי הבאר ופי האותן" וגו', להתאים בין התורה והטבע, כי הטבע אומר במנהג, והתורה אומרת בשנוי המנהג, וההתאמה ביניהם פי המנהגים אשר שנו אמנם הם בטבע, מפני שברצון הקדום התנה בהם ונבנה עליהם מושפת ימי בראשית.

אגדות שנשכח
פירושן

ולא אכחד מפה, מלך פזר, שיש בתלמוד דברים שאיננו יכול לספק אותם לגביהם, ולא לכללם בתחום, והם אשר נכללו בתלמוד בשל השתדלות התלמידים, בגלל מה שהיה קים אצלם שאפלו שיחת חכמים צריכה תלמוד, ומה שהיו נזקקים שלא יאמרו אלא מה ששמעוהו מרבותיהם, עם השתדלותם למסר כל מה ששמעו מרבותיהם, ונזקקים בזה במלותם בעצמן, ויש אשר לא הבינו ענינם, ואמרו שפך קבלנו ושמענו, ופעמים שהיו לרב בזה פונתו שנעלמו מתלמידיו, והגיע הדבר אלינו והקלנו בו ראש מפני שלא ידענו פונתו. אך כל זה במה שאינו במתור ובאסור, לפיכך לא נחוש לו, ואינו מפריע בחבור, עם האפנים אשר הזכרנו.

עד אמר הפזרי: כבר הטיבות את לבי וחזקת אמונותי בקבלה. ואני רוצה עתה שתטעימני מחכמותיכם, אחר שתוסיף לי באור בשמות ה' יתעלה, ותרחיב לי בזה מעט בעזרת ה'.

ונושאים - של התורה. ינהלם - ינהיגם. בכח - ולא בפועל, במחשבה. הטבע אומר במנהג - העולם פועל על פי חוקי טבע קבועים הנהיגים בו. התורה אומרת בשנוי המנהג - שה' מנהיג את העולם בהשגחה ניסית. אשר שנו - הניסים. בחבור - בתלמוד. עם האפנים אשר הזכרנו - אם ייבחנו דברי חז"ל ככל האמור.

